

Обставини справи

Справа стосувалася кримінального провадження, розпочатого стосовно заявника – керівника установи виконання покарань – за підозрою в тому, що він за плату покращував умови відбуття засудженими покарання, а також надавав їм пільги. Впродовж року його телефонні розмови перехоплювалися; після цього кримінальне розслідування було припинене за відсутності інкримінувальних доказів. Проте використання зібраної інформації було дозволено в межах дисциплінарного провадження стосовно заявника, що мало результатом його звільнення.

Посилаючись на пункт 1 статті 6 Конвенції, статті 8 та 13 Конвенції, заявник скаржився на те, що не мав доступу до матеріалів таємного спостереження, а також на відсутність чіткої правової основи, яка б вказувала, як отримана в результаті таємного спостереження інформація може бути використана та яким чином можна оскаржити її законність. Він також скаржився на порушення свого права на повагу до приватного і сімейного життя.

Оцінка Суду

Щодо пункту 1 статті 6 Конвенції

ЄСПЛ вважає, що скарга заявника може розглядатися за двома аспектами: по-перше, заявник указував на відсутність можливості ефективно оскаржити законність дій органів влади та рішень стосовно перехоплення його телефонних розмов; по-друге стверджував, що не міг ознайомитися з матеріалами, отриманими в результаті цього спостереження, й оскаржити їх, хоча вони призвели до його звільнення. ЄСПЛ по черзі розгляне ці два аспекти (пункт 66 рішення).

ЄСПЛ установив, що цю справу варто відмежовувати від обставин у справі *Drakšas* (цит. вище, § 68), у якій заявник не міг оскаржити законність перехоплення своїх телефонних розмов в ефективний спосіб. Із цієї точки зору ЄСПЛ послався на статтю 5 § 9 Закону про кримінальні розслідування (*Law on Criminal Intelligence*), який передбачав два рівні оскарження таких дій (див. пункт 47 цього рішення), факт про що відзначив і національний суд (див. пункт 20 цього рішення). Відповідно, заявник направив свої претензії прокурору, який розглянув його скаргу й надав детальні відповіді, а далі направив їх до суду (див. пункти 18–23 цього рішення). Як видно з наявних у ЄСПЛ матеріалів, перед прийняттям свого рішення прокурор отримав матеріали кримінального розслідування; незважаючи на це, прокурор міг би посилатися лише на матеріали, які не були засекречені (див. пункт 18 цього рішення) (пункт 67 рішення).

Скарга заявника на рішення прокурора була далі розглянута Вільнюським регіональним судом, який навів детальні та конкретні причини, чому він вважав законним і пропорційним

застосування до заявника оперативно-розшукових заходів. До ухвалення свого рішення суд звернувся до Управління пенітенціарними установами з вимогою надати йому матеріали розвідувальних заходів. Як вбачається з рішення суду від 25 вересня 2017 року, Вільнюський регіональний суд розглянув по суті скаргу заявника стосовно законності та пропорційності застосування розвідувальних заходів (див., зокрема, пункт 21 цього рішення; зіставте, *mutatis mutandis*, *Prebil*, цит. вище, § 44). Цей аспект пізніше був відзначений адміністративним судом, який також указав на відсутність підстав уважати, що дії органів влади могли порушувати закон (див. пункт 38 цього рішення). З урахуванням раніше наданих заявникові документів ЄСПЛ вважає, що він мав можливість формулювати свої претензії / вимоги необхідною мірою (зіставте *Pocius*, цит. вище, §§ 51, 54 та 56). Навіть припустивши, що на стадії провадження у Вільнюському регіональному суді заявник ще не мав доступу до всіх матеріалів стеження в межах кримінального розслідування (обставина, що була в будь-якому разі виправлена заявником пізніше шляхом отримання ним доступу (див. пункт 70 цього рішення)), ЄСПЛ вказує, що право на розкриття відповідних доказів не є абсолютним. У будь-якому судовому провадженні можуть бути конкуруючі інтереси, такі як національна безпека або необхідність збереження певних поліцейських методів розслідування, що мають бути урівноважені з правами захисту (див. *Pocius*, цит. вище, §§ 52 та 53), і це явно мало місце в цій справі. Стосовно ефективності розгляду ЄСПЛ вказав, що наглядовий орган має мати змогу перевірити, чи були спірні заходи законно санкціоновані та реалізовані. У випадку ретроактивного перегляду законності негласного заходу заявникові, як мінімум, має бути надано достатньо інформації про наявність санкції та мінімального ступеня інформації про рішення, яким надано дозвіл на проведення негласного заходу (див. *Šantare and Labazņikovs v. Latvia*, no. 34148/07, § 55, 31 березня 2016 року, та наведені в ній посилання на усталену практику Суду). З обставин цієї справи ЄСПЛ установив, що така інформація була надана заявникові. ЄСПЛ також не втрачає з поля зору правову норму, за якою певні матеріали, що стосуються учасників розвідувальних заходів, не можуть бути розголошені особам згідно із законом (див. пункт 47 цього рішення); цей аспект підкреслили як Управління пенітенціарними установами, так і суд (пункт 68 рішення).

Зрештою, що є не менш важливим, ЄСПЛ дійшов висновку, що факт проведення Вільнюським регіональним судом розгляду справи в порядку письмового провадження (див. пункт 20 цього рішення) сам по собі не означає, що розгляд скарги заявника був, як він стверджував, формальним або що він був у невігідному становищі порівняно з державними органами влади – Управлінням пенітенціарними установами та Генеральною прокуратурою, оскільки представники цих установ не брали участі в судовому засіданні для того, аби мати можливість спростувати письмові твердження заявника в межах розгляду справи Вільнюським регіональним судом (навпаки, *mutatis mutandis*, *Prebil*, цит. вище, § 43). Із цього випливає, що кожній стороні має бути надана можливість представляти свою справу на умовах, що не ставлять її у явно невігідне становище порівняно з протилежною стороною.

Відповідна усталена практика підтверджує, що пункт 1 статті 6 Конвенції насамперед спрямований на забезпечення інтересів сторін й інтересів належного відправлення правосуддя, а також забезпечення того, аби такі основоположні принципи, як право на змагальне провадження та принцип рівності сторін, були дотримані. Крім цього, ЄСПЛ підкреслив, що під час наступного етапу провадження, в межах якого було знову розглянуто питання законності розвідувальних заходів щодо заявника, заявник погодився на розгляд справи в порядку письмового провадження (пункт 69 рішення).

ЄСПЛ також установив, що основна претензія заявника полягала у факті того, що його було звільнено з посади на основі матеріалів, зібраних під час таємного перехоплення його телефонних розмов, що містили фактичні твердження, які свідчили про поведінку заявника. Із цієї точки зору та щодо фактичних підстав звільнення заявника ЄСПЛ підкреслив, що на початку 2016 року, в межах дисциплінарного провадження, Вільнюський регіональний адміністративний суд зобов'язав відповідні установи надати ці матеріали і відповідно до принципу рівності сторін заявникові було надано низку документів, на яких ґрунтувалося дисциплінарне стягнення (див. пункт 36 цього рішення). Також очевидно те, що відповідні документи були надані йому в березні та грудні 2017 року (див. пункти 12–15, 24 *in limine* цього рішення). Крім цього, заявник у 2020 році отримав інші розсекречені матеріали стосовно підстав перехоплення телефонних розмов від Управління пенітенціарними установами та Генеральної прокуратури (пункт 70 рішення).

ЄСПЛ також установив, що пропорційність використання цієї інформації з метою притягнення заявника до дисциплінарної відповідальності була ретельно досліджена та пояснена спочатку Вільнюським регіональним адміністративним судом, а потім Вищим адміністративним судом (див. пункти 36–38, 41 та 42 цього рішення), які у свою чергу посилалися на рішення Конституційного суду із цього приводу (див. пункти 36 та 41 цього рішення). Як підкреслили адміністративні суди, заявник не заперечував проти достовірності такої інформації (див. пункти 39 та 43 цього рішення). ЄСПЛ також узяв до уваги той факт, як відзначив Уряд, що впродовж судового провадження щодо дисциплінарних стягнень, заявникові були навіть надані документи, які підтверджували законність таємного проникнення та стеження, що не були використані під час дисциплінарного провадження (див. пункт 24 цього рішення *in fine*). Аналогічно ЄСПЛ не втратив із поля зору той факт, що звільнення заявника обґрунтовувалося не лише матеріалами, зібраними з перехоплення його телефонних розмов, а сукупністю доказів, що містили угоди з телекомунікаційними компаніями та показання свідків (див. пункти 39, 41 та 44 цього рішення). Тому в цій справі заявник був ознайомлений з доказами проти себе й мав можливість на них відповісти. Крім того, заявник не заперечував проти письмового провадження у Вільнюському регіональному адміністративному суді, оскільки це було зроблено з явно об'єктивних підстав (пункт 71 рішення).

З огляду на це ЄСПЛ дійшов висновку, що заявник мав ефективний доступ до суду з метою розгляду його скарг на перехоплення телефонних розмов та використання отриманої в межах цього інформації і його скарги були належним чином розглянуті національними судами як загальної, так і адміністративної юрисдикції (пункт 72 рішення).

Тому порушення пункту 1 статті 6 Конвенції не було.

Стаття 8 Конвенції

З обставин цієї справи ЄСПЛ не міг не дійти висновку, що перехоплення телефонних розмов заявника, зберігання такої інформації та її розкриття в межах дисциплінарного провадження, що мало результатом його звільнення з посади, становило втручання в його право на повагу до приватного життя (див., *mutatis mutandis*, *Pocius*, цит. вище, §§ 41–43, з наступними посиланнями). ЄСПЛ також підкреслив, що прослуховування телефону є дуже серйозним втручанням у право особи і що мають існувати дуже вагомі підстави, обґрунтовані розумною підозрою участі особи в серйозній кримінальній діяльності, для надання дозволу на прослуховування (див. *Iordachi and Others v. Moldova*, no. 25198/02, § 51, 10 лютого 2009 року) (пункт 81 рішення).

Ключове питання в цій справі полягало у виправданості такого втручання за пунктом 2 статті 8 Конвенції (пункт 82 рішення).

Стосовно того, чи було таке втручання «згідно із законом», ЄСПЛ переконався, що такий захід був санкціонований судом. Відповідно, надання дозволу на початок перехоплення телефонних розмов заявника мало правову основу в національному законодавстві. Такого ж висновку можна дійти й щодо використання цих матеріалів у межах дисциплінарного провадження, санкціонованого прокурором на підставі статті 19 § 3 Закону про кримінальні розслідування, положення якої було чинним на момент учинення заявником дисциплінарних правопорушень; Конституційний суд підтверджував конституційність цього положення (див. пункти 47, 50 та 51 цього рішення; порівняйте *Karabeyoğlu v. Turkey*, no. 30083/10, §§ 78–84, 7 червня 2016 року, та *Eminağaoğlu v. Turkey*, no. 76521/12, § 161, 9 березня 2021 року). Крім того, що стосується вимоги передбачуваності, то це не означає, що особа має мати можливість передбачити, коли органи влади, імовірно, будуть перехоплювати її розмови, аби вона могла відповідним чином адаптувати свою поведінку (див. *Drakšas*, цит. вище, § 67). У цій справі ЄСПЛ також вважає, що відсутність попереднього повідомлення про перехоплення компенсовувалася Законом про кримінальні розслідування, доступним заявникові, оскільки цей закон установлював суворі умови для проведення заходів стеження (пункт 83 рішення).

Щодо легітимної мети ЄСПЛ підкреслив, що заявник підозрювався у вчиненні корупційного кримінального правопорушення – надання кращих умов та винагород засудженим задля отримання власної вигоди. Такі дії могли б призвести до звільнення засуджених до моменту їх перевиховання, що становить небезпеку для суспільства (див. пункти 21 та 22 цього рішення). У зв'язку із цим ЄСПЛ підтримав висновки національних судів

про те, що діяльність, у здійсненні якої підозрювався заявник і яка не була повністю безпідставною, могла поставити під загрозу життя людей поза установою виконання покарань (див. пункт 22 цього рішення). Крім цього, як відзначив Вільнюський регіональний адміністративний суд, дії заявника дискредитували систему виконання покарань і підривали довіру суспільства до державної служби. Так само, як зауважив Вищий адміністративний суд, використання отриманої під час таємного спостереження інформації щодо заявника слугувало меті гарантування прозорості та відкритості державної служби й намагання забезпечити те, щоб цілі державних установ не ігнорувалися (див. пункт 43 цього рішення). Запобігання таким діям корупційного характеру, прозорість та відкритість державної служби також були зараховані Конституційним судом до переліку законних цілей (див. пункти 50 та 51 цього рішення). Не вбачивши жодних підстав для відступу від цих висновків національних судів, ЄСПЛ вказав, що втручання переслідувало легітимну мету – запобігання заворушенням чи злочинам та захист прав і свобод інших – відповідно до пункту 2 статті 8 Конвенції (пункт 84 рішення).

Зрештою ЄСПЛ переходить до питання необхідності та пропорційності втручання. ЄСПЛ відзначив, що 30 червня 2015 року Вільнюський регіональний суд на підставі клопотання Генеральної прокуратури та на основі наявної інформації, отриманої від Управління пенітенціарними установами, надав дозвіл на перехоплення телефонних розмов на основі інформації про те, що заявник, імовірно, вчинив корупційні діяння, що становить зловживання службовим становищем. Як випливає з клопотання прокурора, із чим надалі погодився суд, до того моменту вже застосовувалися інші слідчі заходи, проте вони не були достатніми для розслідування імовірної злочинної діяльності (див. пункти 7, 8 та 21 цього рішення). Як пояснив далі Вільнюський регіональний суд, ця інформація містила дані про конкретного засудженого, який отримав кращі умови в тюрмі, а також пільги (див. пункт 21 цього рішення). З урахуванням обставин справи ЄСПЛ погодився з тим, що Вільнюський регіональний суд мав достатні підстави, що обґрунтовувалися конкретною інформацією, для санкціонування та продовження прослуховування телефону. Відповідно, ЄСПЛ не міг зробити висновок про те, що дозвіл було видано за відсутності підстав або що спостереження було «загальним» чи «попереднім» (див. *Klass and Others v. Germany*, 6 вересня 1978 року, § 51, Series A no. 28, див. також *Drakšas*, цит. вище, § 56). Також із цієї точки зору ЄСПЛ повторив, що тлумачення та застосування національного законодавства є прерогативою національних органів влади, а саме судів. Тому, в принципі, ЄСПЛ не вправі висловлюватися всупереч тому, що Вільнюський регіональний суд у своєму рішенні від 30 червня 2015 року висловився щодо сумісності санкціонованого судом прослуховування телефону заявника зі статтею 10 Закону про кримінальні розслідування (див. *Kopp v. Switzerland*, 25 березня 1998 року, § 59, *Reports* 1998-II, та *Drakšas*, цит. вище, § 56) (пункт 85 рішення).

Крім цього, хоча заявник і стверджував, що прослуховування його телефонних розмов мало попередній характер (див. пункт 79 цього рішення), ЄСПЛ не міг погодитися із цим

твердженням, оскільки, як чітко пояснив Вільнюський регіональний суд, упродовж кожного з періодів у три місяці, коли продовжувався захід, відбувалися нові події, які свідчили про участь заявника в незаконній діяльності, та інформація про «нові конкретні події» підтверджувалася (див. пункт 21 цього рішення). Тривалість негласного заходу не перевищувала установлений законом максимум у 12 місяців, на чому також наголосив національний суд (див. пункт 21 цього рішення). Зрештою, як відзначив Вільнюський регіональний суд, перехоплення було пропорційним з огляду на посаду заявника – він був керівником охоронюваної пенітенціарної установи, що значно зменшувало кількість інших заходів кримінального розслідування (див. пункт 22 цього рішення) (пункт 86 рішення).

Щодо пропорційності використання цієї інформації в межах дисциплінарного провадження ЄСПЛ урахував посаду заявника як директора виправної установи та серйозність розслідуваних діянь, а отже не заперечує висновки Вільнюського регіонального адміністративного суду про те, що той факт, що стосовно заявника не було відкрито кримінальних проваджень, сам по собі не призводить до незаконного використання отриманої інформації в межах дисциплінарного провадження (див. пункт 38 цього рішення). ЄСПЛ також підкреслив, що використання матеріалів, отриманих під час негласних заходів, не було безмежним; за статтею 19 § 3 Закону про кримінальні розслідування воно обмежувалося діями корупційного характеру (див. пункт 47 цього рішення). Пропорційність такого використання (з метою гарантування ефективності правоохоронних установ та необхідності високих дисциплінарних і моральних стандартів державних службовців, зокрема й заявника, який мав би подавати приклад) була роз'яснена Вищим адміністративним судом (див. пункти 39 та 43 цього рішення). Цей суд дійшов висновку, що вчинення заявником дисциплінарних правопорушень було встановлено сукупністю доказів і що заявник не заперечував достовірності зібраної інформації впродовж дисциплінарного розслідування (див. пункти 41 та 42 цього рішення). Заявник також міг заперечувати пропорційність використання такої інформації (див. пункт 41 цього рішення), висновку про що дійшов і ЄСПЛ (див. пункт 73 цього рішення). У світлі наведеного ЄСПЛ вказав, що, оцінюючи необхідність та пропорційність використання такої інформації в межах розслідування дисциплінарних правопорушень, учинених заявником, адміністративні суди дотримувалися вказівок Конституційного суду й забезпечували ефективний захист прав заявника (див. пункти 50 та 51 цього рішення). Факт відсутності непропорційного втручання у право на приватне життя заявника відзначили й національні суди (див. пункти 23 та 40 цього рішення) (пункт 87 рішення).

Зрештою, як зазначив адміністративний суд і вже встановив ЄСПЛ, заявник мав можливість брати участь у судовому розгляді в ефективний спосіб задля оскарження законності та пропорційності використання цих матеріалів (див. пункти 41 та 73 цього рішення).

У світлі наведеного зрозуміло, що втручання у право заявника на повагу до свого приватного життя могло вважатися необхідним та пропорційним (пункт 89 рішення).

Висновок

Відсутність порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Відсутність порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 18 січня 2022 року й набуло статусу остаточного 18 квітня 2022 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.